

գործելով կատարել տեւաց դէմ, որք յա-
մենուստ միմեաքին նորա վերայ խու-
ժելով կրօնապառնան զայն անդնդապտոյտ
յորձանաց մէջ կլանել. պիտի պար-
տաւորին սանձակոծել նորա մոլեգնու-
թիւնը և Ազգային կենաց էութիւնը
ապահովութեան նաւահանգիստը խա-
րքոսել. անվեհեր բանալ իւրեանց
կրօնէին թշնամեայն արձակած նետե-
րուն և իւրեանց մօր կեանքը ապահո-
վել. պիտի պարտաւորին իբրեւ հա-
րազատ որդիք՝ սիրով միանալ և ազ-
գային կենաց վերքերն պատատելով
դարմանել, պիտի պարտաւորին ձեռ-
քերնին լուսաւորութեան ջահեր առ-
նելով հաւսածական վտարել մութն ու
մեայլ, որ պատած է Հայոց հորիզոնը,
ի մի բան Եկեղեցւոյ զաւակաց պար-
տաւորութիւնն է ուսանիլ և ուսու-
ցանել:

Իցիւ թէ նախնեաց սրբալոյս նշխա-
րաց շիրիմներէն յանկարծ մի հրեղէն
կայծ յոլանար, վառէր, բորբոքէր
Հայութեան ներկայ սերնդեան սիրտն
ու հոգին. տայր նմա հաստատուն և
աննկուն կամք, առաթուր հարկանել
ամեն սեպսցեալ ժայռեր ու խութեր,
որք նորա յառաջագիմութեան ընթա-
ցից խախտնարար կը կանգնին և խո-
յանալ յառաջագիմութեան գաւառ-
ները: Լսէ Աստուած Գրիգորի, Աստ-
ուած Ներսիսի և Սահակայ՝ Հայ ման-
կան խորոված սրտին հառաչալիւ ա-
ղերսը. ցօղէ շիթ մը ջուր կենաց
Հայութեան դոստացեալ բունին վերայ,
և ահա անդրէն պիտի կենդանանայ,
ծլի և ծաղկի, ի փառս Անուան քոյ
սրբոյ և ի շինութիւն Հայաստանեայց
Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ:

Յարո-Լիւան Մ. Սիրո-նիւան
Դամասկոյի:

Աշա. Ժառ. Արքայապետ:

ՅԱՂԹԱՆԱԿ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ (1)

Ո՛չ որ մ'է և ո՛չ պատերազմ մի,
որ այս եղելութիւնը (քրիստոնէութիւնը)
կատարեալագործեց. Ուրեմն
մի մարդոյ կեանք է. — ո՛չ: Պատե-
րազմ մ'է, երեք հարիւր տարուան
պատերազմ, զոր առաքեալք սկսեցին,
նոցա յաջորդները ու քրիստոնեայ սե-
րնդոց անընդհատ յաջորդութիւնը
յառաջ տարին: Քրիստոնէութեան
բոլոր նախնի քարոզիչները մարտիրո-
սացան. այս երեքդարեան ժամանա-
կամիջոցին մէջ Եկեղեցւոյ նախագա-
հական աթոռը մի կառավինատեղի էր,
որ անհրաժեշտաբար կ'ապահովէր
այն անձին մահը, որ այս մասին կո-
չումն ունէր: Շատ քիչ անգամ այս
միջոցին ուրիշ եպիսկոպոսներու համար
աւելի աղէկ վիճակ մի պահուած էր:

Այն պատերազմին մէջ բոլոր ինք-
նակալները և երկրի բոլոր իշխանու-
թիւնները զաշնակցած էին, որոց դէմ
բանակ մը չ'եմ տեսներ, այլ միայն մի
գաղտնի զօրութիւն. սակաւաթիւ
մարդիկ երկրիս վերայ՝ աստ և անդ ջը-
րուած՝ ուրիշ մի ապտոստանարան չ'ու-
նին բաց ի խաչի խորհրդեան վերայ
ունեցած պարզ հաւատէն: Ի՛նչ նոր-
օրինակ և զարմանալի խորհրդաւոր նը-
շան. Նորա աշակերտները զինուած
են այս նշանով, որ Աստուածամար-
դոյն չարչարանաց գործի եղաւ. աշ-
խարհիս մէջ նոցա հաւատոյ նշանն է
Խաչը որ իբրեւ հրավառ բոց մէկէն
միւսին կը հաղորդուի:

(1) Սոյն հատուածը քաղուած է Հեղինեկ կղզւոյն
մէջ Ա. Կաթօլէօնի Պէրթրան զօրապետին և այլոց
հետ ունեցած խօսակցութիւններէն:

Քրիստոս՝ Աստուած մեռաւ, կր-
սէն, ի փրկութիւն մարդոյն. ինչպի-
սի ձկտումն և յուզումն կր բարբաբն
այս պարզ խօսքերը այն խոնարհ դրօ-
շակին շուրջը : Արշափ արիւն թափե-
լաւ երկու կողմէն. ինչ կատաղու-
թիւն : Բայց ճակատին մի կողմը զոյ-
րոյթ, ասելութիւն և բարբարոսու-
թեան բոլոր դառնութիւնը, միւս կող-
մը հանգարտութիւն, բարոյական քա-
ջութիւն եւ հիանալի անձնութեան
թիւն : Երեք հարիւր տարիներու մէջ
միտքը անասնական կրից բրտութեան
եւ կարծրութեան դէմ կը մաքառի.
Խիղճը՝ բռնակալութեան, հոգին՝ մարմ-
նոյն, առաքինութիւնը ամեն տեսակ
մոլութեանց դէմ : Քրիստոնէից արիւ-
նը հեղեղի պէս կը հոսի. մինչեւ իսկ
մահուան վերջին տագնապին մէջ զի-
րենք սպաննող ձեռքերը կը համբու-
րեն. հոգին միայն կը բողբէ. մարմի-
նը ամենատեսակ տանջանաց մօտնը-
ւած է. ամեն ուրեք քրիստոնէայք կ'ան-
կանին, և ամեն ուրեք կը յաղթանա-
կեն :

Կրնա՞ք երեւակայել մի մարդ, որ
զկնի մահուան իւր յիշատակին նուի-
րեալ մի հաւատարիմ բանակով յաղ-
թութիւններ վաստիկ : Կրնա՞ք երեւա-
կայել մի անսովոր մարդ, որ իր հրա-
մանին տակ առանց թռչալի, առանց
այս աշխարհիս մէջ մի ակնկալութեան
կամ յուսոյ զննութիւններ ունենայ և ա-
մեն տեսակ զրկանաց մէջ յարստեւու-
թեան եռանդ և զօրութիւն ներշնչէ :

Աւանդ, դեռ Թիւրքիոյ մարմինը
ջերմ էր, անոր բանակը Մոնթէքու-
բոլի դէմ նահանջեց. և իմ բանակս
զիս մոռցաւ, մինչդեռ կ'ապրիմ, ինչ-
պէս մոռցաւ Կարկեդոնացւոյ բանակը
զԱնիւրազ, Ահաւասիկ մեր մեծ մար-
դոցս զօրութիւնը, կորսուած մի սլա-
տերազմ՝ զմեզ կը խորտակէ և մի ան-

յաջողութիւն զմեզ մեր բարեկամնե-
րէն կը զրկէ : Քանի՞ քանի Յուդաներ
տեսայ բոլորովքս, ախոս, եթէ ես
քաղաքակտես այս մեծ անձանց միտքը
կորուզ չ'եղայ հաճեցնել և հաւանեցը-
նել, այն զօրապետները, որ զիս մատ-
նեցին, եթէ իմ անուան գրեթէ ին և
իրենց կայսեր, իմ հայրենեացս վերայ
ունեցած սիրոյս և այն հաւատարմու-
թեան, զոր ոչինչ կարող է տկարացը-
նել, իրական և ստոյգ հրաշքները ու-
րացան : Եթէ ես, որ յաճախ զանոնք
ի յաղթութիւն առաջնորդեցի, ի կեն-
դանութեան չ'եմ կարող անոնց սրտե-
րը վերստին բորբոքել. ինչ կերպով
ապա յետ մահուան նոցա եռանդն ու
նախանձայուզութիւնը պիտի կարողա-
նամ վստ պահել և սնուցանել : Կրնա՞ք
երեւակայել Կեսարը, որ Հռովմայ Մե-
րակուտին վերայ շարունակ իշխէ. իր
գերեզմանի խորէն կայսրութիւնը կա-
ռաւորէ եւ Հռովմայ գաւառներուն
վերայ հսկէ :

Ահաւասիկ Քրիստոնէութեան աշ-
խարհիս վերայ տարած յաղթանակին
պատմութիւնը. ահա քրիստոնէից Աս-
տուծոյ զօրութեան, հաւատքին բրած
յառաջադիմութեան եւ Եկեղեցւոյ
յարատեւ կառավարութեան հրաշքը :
Աղգեր կ'անցնին, գահեր կը փլու-
նան, բայց այն կը մնայ. ինչ է ուրեմն զայն
հաստատուն բռնող զօրութիւնը, որոյ
վերայ կը խուժեն կրից յուզեալ փոթո-
րիկները և անհաւատ դարձաւ արհա-
մարհանքը. որո՞ք բազուկն է, որ զայն
հաստատուն կը պահէ : Աղէքսանդրի
յաղթութիւնները կը հռչակեմք. լաւ,
բայց հոս յաղթող մը կայ, որ ոչ միայն
մէկ աղգ կը միացնէ և իրեն կը ձգէ,
այլ ամբողջ մարդկային ցեղը. ինչ հը-
րաշք : Մարդկային հոգին իւր ամեն
կորուզութեամբ Քրիստոսի գոյութեան
հետ կը միանայ և ինչպէս : Անկիայ

ժողովոյ սէրը կ'ուղէ ստանալ, որ շատ դժուարին է. սէրը, զոր իմաստուն մարդը՝ իւր բարեկամներէն, հայրը՝ որդիէն, կիներ՝ ամուսինէն, եղբայրը՝ եղբորմէն ի զուր կը խնդրեն. բայց Քրիստոս իբրեւ բացարձակ իրաւունք կը պահանջէ և կըստանայ. ասկէց կ'եզբակացնեմ նորա Աստուածութիւնը:

Աղէքսանդր, Կեսար, Անիբազ, Լուգուլիոս ԺԴ Դ. իրենց բոլոր հանձարովը և յաջողակութեամբը այս մասին չը յաջողեցան. նոքա աշխարհիս յաղթեցին, բայց մէկ բարեկամ չը վաստկեցան. . . . Քրիստոս կը խօսի, և ահա անդէն ազգեր և սերունդներ իրարու կը միանան արեան կապակցութիւններէն աւելի մերձաւոր և մտաւոր կապերով, աւելի սրբազան միութեամբ, որ ամեն տեսակ կապերէն աւելի հաստատուն է: Քրիստոս սիրոյ բոլոր ծաւալելով՝ անձնասիրութիւնը կը շնորհանէ, սուրբ սէրը ուրիշ ամէն տեսակ սիրոյ վեր. ի կը զօրանայ և կը տիրէ: Այս հրաշքը տեսնելով ինչպէս կ'սրելի է Բանը, աշխարհի Արարիչը չը ճանաչել և չը խոստովանել. այս կերպով Քրիստոսի ամենամեծ հրաշքը, առանց ընդդիմաբանութեան և հակառակութեան, սիրոյ և գթութեան թագաւորութիւնն է: Նա միայն ունի այն զօրութիւնը, որ մարդուն զոհել տալով ամեն առօրեայ իղձ և յօժարութիւն, կը բարձրացնէ նորա սիրտը դէպ յանտեսանելի աշխարհը: Նա միայն այս զոհողութիւնը կարգած ատենը երկիւր և երկրի միջեւ մի կապ հաստատեց, ամեն անոնք, որք կը հաւատան, իրենց մէջ կը զգան այս հրաշալի, գերբնական եւ ամենակատարեալ սէրը. նշանաւոր երեւոյթ մը, որ չը բացատրուիր մարդկային դատողութեամբ և զօրութեամբ: Այս նոր Պրովետիսը երկրի վերայ սրբազան կը-

րակ մը վառեց, որոյ ոչ զօրութիւնը կրնայ նուազեցնել աւերիչ ժամանակը և ոչ անոր տեւականութեան մի չափ կամ սահման դնել: Այս է որ զիս (Ն սբողոն) ամենէն աւելի կը սքանչացնէ. շատ անգամ խորհած եմ անոր վերայ և միշտ կ'ապացուցանէ Քրիստոսի աստուածութիւնը ազատ ամեն տարակուսանքէ. . . . Հիմա ես, որ Ս. Հեղինէի մէջ եմ, փակուած եմ այս ապառաժ տններուն մէջ, ո՞վ է որ իմ պատերազմներս կը մղէ և վասն իմ թագաւորութիւններու կը յաղթէ. ո՞ր են դժբաղդութեանս մէջ իմ պաշտակոններս, միթէ մէկն իսկ կը խորհի իմ վերայ, ո՞վ է Եւրոպայի մէջ յօգուտ անձիս գործողը. ո՞ր է ինձ հաւատարիմ մնացողը:

Այսպէս է մեծ մարդոց, ինչպէս Կեսարի և Աղէքսանդրի բաղդն ու ճակատադիրը. մէք մոռցուած եմք, և մի յաղթողի ինչպէս կայսեր անունը լոկ դպրոցական շարագրութեան, կամ խնդրի նիւթ կը լինի: Մեր քաջութեանց դիւցազնական գործերը մի իմաստակի, կամ վարժապետի գաւազանին ներքեւ կ'իյնան, որ կամ կը գովէ և կամ իր քննադատութեամբը կը նախատէ զմեզ. . . . Ահաւասիկ Մեծն Նսբողոնի մօտալուտ ճակատադիրը. ինչպիսի մի խոր անդունդ կայ իմ անհնարին թշուառութեանս և Քրիստոսի յաւիտենական թագաւորութեան մէջ, որ ողջ տիեզերաց մէջ ապրելով կը քարոզուի, կը խնկուի, կը սիրուի և կը պաշտուի: Միթէ այս մեռելութիւնն է. ահա Քրիստոսի մահը, ահաւասիկ այն Աստուծոյ զօրութիւնը:

Ի Խարգմանո-Լեանց
Յով. Տաթևաճեանի: